

РОЛЬ ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ: ПІДВАЛИНИ ТЕОРЕТИКО-ОНТОЛОГІЧНОГО РОЗУМІННЯ

Порушується актуальне питання ролі правомірної поведінки. Аналізується її характеристика в теоретико-онтологічному розрізі. Вказано на необхідність дослідження правомірної поведінки. Виведено фактори впливу на правомірну поведінку (об'єктивні, суб'єктивні та перехідні). Досліджено чинники, які впливають на формування правомірної поведінки, та ступені правомірності поведінки. Визначено причини нестабільності правомірної поведінки.

Ключові слова: *правомірна поведінка, роль правомірної поведінки, фактори впливу на правомірну поведінку, ступені правомірності поведінки, правомірність.*

Полонка І. А. Роль правомерного поведіння: основи теоретико-онтологічного розуміння

Поднимается актуальный вопрос роли правомерного поведения. Анализируется его характеристика в теоретико-онтологическом разрезе. Указано на необходимость исследования правомерного поведения. Выведены факторы влияния на правомерное поведение (объективные, субъективные и переходные). Исследованы факторы, влияющие на формирование правомерного поведения и степени правомерности поведения. Определены причины нестабильности правомерного поведения.

Ключевые слова: *правомерное поведение, роль правомерного поведения, факторы влияния на правомерное поведение, степени правомерности поведения, правомерность.*

Polonka Ivanna. The role of legal behavior: the foundation of theoretic ontological understanding

The article deals with the urgent issue of the role of legal behavior. Its characteristics in theoretical and ontological context have been analyzed. The necessity of the research of legal behavior has been mentioned. The factors of impact on legal behavior (objective, subjective and transient) have been displayed. The factors that influence the formation of legal behavior and the degree of legitimacy of behavior have been studied. The reasons of instability of legal behavior have been determined.

Key words: *legal behavior, the role of legal behavior, factors of impact on legal behavior, degree of legitimacy of behavior, justification.*

Проблема правомірної поведінки є базовою для вирішення багатьох питань юридичної теорії, яка має складну внутрішню структуру. Складовими частинами названої проблеми є виявлення значення самого феномену правомірної поведінки в правовому житті та дослідження закономірностей закріплення правомірності в діях людей і визначення механізму її формування.

Доречний, на наш погляд, подальший аналіз порушеної проблеми з позиції комплексного, інтегрованого погляду на правомірну поведінку. Насамперед, це питання як гносеологічного (про поняття правомірної поведінки з позиції співвідношення права, закону, формування визначення), онтологічного (про її зв'язок з процесами демократизації суспільства, зміцнення законності і правопорядку), так і аксіологічного плану (про визначальне значення правомірної поведінки та її цінність для суспільства).

Необхідно також встановити, наскільки взагалі може право стимулювати правомірну поведінку у всьому діапазоні його форм і типів, і що повинно бути зроблено і на практиці, і в розвитку поглядів на державотворення, щоб реалізувати ці можливості. Вище вказані обставини зумовлюють актуальність дослідження, його зв'язок з найважливішими теоретичними і практичними завданнями нашої держави, вирішення яких має величезне значення на сучасному етапі державотворення.

Проблему правомірної поведінки, а саме дослідження її ролі, вивчали Н. Г. Александров, С. С. Алексеев, С. А. Капітанська, М. С. Кельман, Т. Ю. Кирилюк, В. М. Кудрявцев, В.В. Оксамитний, М. П. Орзіх, О. Ф. Скакун, І. Д. Шутак, Л. С. Явич та інші.

Правомірна поведінка виступає необхідним інструментальним компонентом багатьох понять сучасної теорії права, таких як законність, правопорядок, соціальний механізм дії права, реалізація правових норм.

Тому проблему вивчення правомірної поведінки необхідно розгортати в контексті таких явищ, як правове життя та правовий ідеал. Якщо дослідження будувати виходячи з поняття правового життя, то вся сукупність питань загальної теорії права ставиться в аспекті дійсного, діючого та відтвореного в системі суспільної практики права. Правовий ідеал, у свою чергу, розуміється, з одного боку, як мета діяльності правового суб'єкта, що досягається правомірною поведінкою, а з другого боку, як цінність, що містить у собі знання про шляхи власної реалізації. Знання в даному контексті варто розглядати, як певний спосіб оперування об'єктом.

Точка відліку, з якої має розпочатися формування правової держави, свідомої правомірної поведінки і правового порядку, – це розуміння ролі правомірної поведінки громадянами держави і самою державою та її компетентними органами.

Роль правомірної поведінки є досить різногалузевую, вона присутня в наступних сферах життя суспільства:

1) Загальнонаціональна роль правомірної поведінки характеризується визначенням напрямів розвитку нації і держави, головних морально-духовних цінностей, на які має орієнтуватися суспільство у своєму поступі. Спрямування громадян на належне поведіння у суспільстві за допомогою правомірності своїх дій може об'єднати Україну, покласти край політичним суперечкам, сприяти соціальній інтеграції і консенсусу. Без свідомого розуміння громадянами ролі правомірної поведінки українському суспільству вести мову про глибокі реформи і системну модернізацію країни, будь-яку стабілізацію суспільного життя є неможливим, як неможливим при цьому

є і вихід із кризи та подальший розвиток Української держави. Звичайно, прийняті цінності, що їх зобов'язані дотримуватися усі громадяни, повинні бути відображенням інтересів і потреб більшості соціальних груп та прошарків суспільства, а не окремих квазіелітних утворень.

2) Економічна роль правомірної поведінки виражає достатній загальний стан економіки держави і добробуту суспільства громадян, достатку та економічної грамотності громадян й бажання брати на себе відповідальність за свої дії. Крім цього, громадянин відчуває захист своїх інтересів та економічну самостійність і стабільність.

3) Політична роль правомірної поведінки зумовлена рядом факторів. З одного боку, це правомірність дій різних політичних сил, партій, рухів та лідерів, які забезпечують нормальне функціонування політичної системи суспільства та характеризуються довірою до них громадян. З другого боку – політично стабільне, свідоме та правомірне суспільство, яке виражає собою ряд інших необхідних важелів формування демократичної держави.

4) Соціальна роль правомірної поведінки характеризується задоволенням загальнодержавних потреб, інтересів і прагнень суб'єктів поведінки – громадян, громадських організацій, державних підприємств та установ. Ця поведінка здебільшого здійснюється відповідно до закону, тому що її приписи відповідають досягненню цілей, що стоять перед самими учасниками суспільних відносин, задовольняють мотиви і ціннісні орієнтації, якими ці учасники керуються. В даному випадку можна говорити до певної міри про взаємозадоволення, бо в правомірній поведінці зацікавлена не тільки сама людина, але й держава.

5) Психологічна роль правомірної поведінки зумовлена корисними для суспільства та особи вчинками, які не перешкоджають розвитку держави; вони контролюються волею і свідомістю – тобто правомірною поведінкою перебуває під контролем свідомості і волі особи.

6) Етична і аксіологічна роль правомірної поведінки виражає її цінність для держави та суспільства, тобто активність громадян пе-

редбачувана, спрямована в потрібний і корисний бік, поведінка взагалі – спланована і очікувана, та для окремої особи, яка сама для себе визначає межі правомірної поведінки, відповідно до норм моралі, етики, релігійних переконань. І звичайно, якщо держава правова, то і її норми права не суперечать нормам останніх, а отже, дії громадян є правомірними.

7) Кримінологічна роль правомірної поведінки характеризується протидією «фоновим» явищам злочинності – наркоманії, алкоголізму; створенням недержавних реабілітаційних центрів та поширення пропагандистської інформації в навчальних закладах, засобах масової інформації, місцях позбавлення волі та інших місцях; створенням спортивних клубів, центрів дозвілля та інших закладів; протидія поширенню кримінальної субкультури серед неповнолітніх та молоді; поширення волонтерського руху, популярними в сучасному суспільстві засобами заохочення до здорового способу життя, благодійності, добродійної поведінки, спортивних досягнень, стимулювання активного та здорового відпочинку. Зазначені напрями реалізації суспільно корисної мотивації стануть можливими та ефективними за умови підтримки та стимулювання правомірної діяльності державою: матеріальне та моральне заохочення, активне висвітлення діяльності у пресі, для молоді-волонтерів – допомога у навчанні, працевлаштуванні тощо¹.

Досліджуючи роль правомірної поведінки, потрібно підкреслити, що названа категорія є виправдано необхідною для вивчення. Однак для підтвердження вищезазначеного все ж таки вкажемо на необхідність дослідження правомірної поведінки. Отже, саме правомірна поведінка забезпечує прогресивний розвиток людства, де здійснюється упорядкування суспільних відносин, необхідних для нормального функціонування і розвитку суспільства. Крім цього, досягається консолідація української нації, що є важливою функцією сучасної держави, виконання якої необхідне в першу чергу. Також, за умови належного існування правомірної поведінки створюється вся сукупність матеріальних і духовних благ, без яких важко уявити собі сучасну цивілізацію.

У результаті правомірності дій громадяни виконують норми права та дотримуються юридичних заборон, що сприяє конструктивному розвитку суспільства. У свою чергу, людина усвідомлює, що її права і свободи гарантовані законом, та відчуває себе захищеною².

Правомірна поведінка надає можливість зрозуміти психологію людей, які не вчиняють суспільно шкідливих діянь, що допоможе в процесі формування правомірної поведінки всього суспільства. А рівень правомірної поведінки громадян, і суспільства в цілому, є основним показником ефективності організації правопорядку у державі, тому що у правомірній поведінці найбільше спостерігається ідея законності та правопорядку.

Правомірна поведінка об'єднує громадян та сприяє сполученню особистісних і суспільних потреб та інтересів, забезпечує збереження стану злагоди у державі та суспільстві.

Необхідність правомірної поведінки обумовлена і її величезним інтересом не тільки до юриспруденції, а й інших галузей науки: соціології, політології, психології, етики тощо, що підтверджує визначальність дослідження вказаного явища³.

Далі зупинимося на дослідженні факторів впливу на правомірну поведінку, які так чи інакше, безпосередньо або опосередковано впливають на становлення і відтворення правомірної поведінки.

Такі фактори можна поділити на об'єктивні, суб'єктивні і перехідні. Об'єктивні чинники носять більш загальний характер, виникають та існують незалежно від волі й свідомості людини. Суб'єктивні чинники породжуються самою людиною, залежать від неї. До них варто віднести рівень правосвідомості людини, позитивний внутрішній духовно-правовий стан особистості (її правова вихованість, установка на правомірну поведінку), правову культуру, ціннісні орієнтації особи; усвідомлення особою значення своїх дій, якість сприйняття норм – як соціальних, так і правових, їх трансформацію через суб'єктивне оцінювання та вираження у формі дій у суспільстві.

Визначимо об'єктивні фактори, що здійснюють відповідний вплив на правомірну поведінку людини:

1. Матеріальні умови і обставини життя людей. Вони в основному єдині для всіх членів конкретного суспільства як загальний фон їх життєдіяльності, характеризують не окремі соціальні групи або класи, а суспільство в цілому. А несприятливі матеріальні умови життя людей, загальний недостатній рівень їх матеріальної забезпеченості, погані умови проживання з набагато більшою ймовірністю негативно впливають на поведінку людей з точки зору їх правомірності чи неправомірності.

2. Загальний стан економіки і добробуту суспільства. У суспільстві благополучному і налагодженому з соціально-правової точки зору панує належний рівень життя, розвитку, процвітання та законності.

3. Соціальна політика, стан і спрямованість соціального забезпечення життя людей. Вони вже не перебувають у однозначній залежності від рівня добробуту і матеріальних умов життя суспільства. Навіть при невисоких величинах цього добробуту соціальна політика може мати високий ступінь сприятливості, і навпаки.

4. Конкретно-історичні і культурні умови життя, що мають значний вплив на правомірну поведінку як поведінку корисну, доцільну, безумовно схвалюються і реально підтримуються суспільством.

5. Діяльність державного апарату, державних органів різних рівнів, оскільки вся соціально значуща діяльність людей протікає в рамках організованих державою різними засобами умов цієї діяльності. Є всі підстави вважати, що належне здійснення принципів, закладених у діяльність державного апарату, - законності, оптимальності, ефективності, прозорості, доцільності тощо – надає пряму стимулюючу дію на правомірну поведінку громадян. І навпаки, довільність, закритість, ускладненість, недоцільність з точки зору суспільних завдань, самодостатність, непідконтрольність з боку суспільства тощо викликають негативне ставлення до державної діяльності з боку громадян, підривають віру і бажання виконувати державні приписи, мінімізують свідомість відповідальності перед суспільством.

6. Існуюча нормативна база забезпечення нормальних суспільних відносин. Не потребує доказів твердження, що раціональна, зручна, оптимальна, гранично адаптована до масових правовідносин і, головне, безпосередньо адекватно реалізована система нормативних вимог є необхідною і певною мірою достатньою умовою відповідності поведінки громадян розумінню правомірності хоча б на елементарному формальному рівні, який забезпечується юридичними засобами. Ступінь примусу до правомірної поведінки при таких умовах мінімальний, зате стимулювання його іншими засобами досить високий. Особливо варто відзначити активізацію внутрішніх стимулів людей до правомірної поведінки як поведінки, що створює гарантію забезпеченості з боку суспільства законних і нормальних інтересів громадян⁴.

7. Сформована і функціонуюча в суспільстві система правоохоронних органів. Правоохоронна діяльність в її повному обсязі є каналом проникнення правових вимог у громадське правове життя; саме в її рамках здійснюється безпосередня оцінка правомірності чи неправомірності поведінки громадян. Як відомо, про законність у суспільстві судять не за рішеннями колегій або законодавчих органів, не за програмними заявами державних діячів, а за безпосередньою діяльністю співробітників правоохоронних органів, які повинні показувати зразки правомірності посадової поведінки. Тому видається обґрунтованим вважати сферу правоохоронних органів тим фактором в системі об'єктивних чинників, який відіграє визначальну роль у забезпеченні та стимулюванні правомірної поведінки людей.

8. Політико-правовий стан суспільства, що характеризується ступенем захищеності індивідуального життя і забезпеченості основних прав та свобод людини і громадянина. Якщо громадянин у суспільстві за допомогою заходів індивідуальних зусиль у змозі домагатися реалізації наданих йому і закріплених Конституцією України прав; коли успішними такі зусилля виявляються не в одиничних випадках, а носять масово-звичайний характер; коли в суспільстві діє стабільна система гарантій прав і свобод громадян, - у таких умовах поведінка людей однозначно стає стабільно правомірною, бажаною та вигідною.

9. Національні риси суспільної та індивідуальної правової культури. При цьому важливо враховувати, що названа культура, яка відображає ментальність народу, не підвладна яким-небудь істотним змінам протягом історії цього народу, навіть якщо на неї будуть спрямовані значні ідейні та владні сили.

10. Стан суспільної моральності і духовності взагалі. Багато дослідників української культури відзначають виразне домінування в ній релігійних і моральних компонентів. Це означає, що і політичні, і економічні, і правові поняття та відносини завжди скореговані з міркуваннями моралі і релігійними установками.

Варто відзначити, що для об'єктивних чинників характерна системність дії. Кожен чинник сам по собі недостатньо істотний. Тільки у взаємозв'язку вони акумулюють свою дієвість, за такої умови результат їх впливу неухильний і однозначний. Принципово важливо мати на увазі, що у своїй сукупності саме об'єктивні чинники з тим або іншим ступенем безпосередності впливають на формування сукупності правових якостей особистості, які є базовими суб'єктивними чинниками, що зумовлюють правомірну поведінку як активну, стабільну та надійну.

Факторами, які можна оцінити як перехідний між об'єктивними і суб'єктивними чинниками, є стан, зміст і спрямованість правової ідеології. Об'єктивний цей фактор тому, що зміст правової ідеології складається незалежно від свідомості і бажань окремих людей; вона є результатом складного переплетення політики держави в галузі права і сформованого культурного пласту суспільної правосвідомості. Але цей фактор і суб'єктивний, бо являє собою комплекс ідей, розрахований на сприйняття їх людьми й існуючий як ідеологічна освіта тільки у свідомості людей, як їх ідеальні стимулятори до правомірної поведінки.

Далі в процесі дослідження доцільно виділити чинники, які впливають на формування правомірної поведінки, що умовно можна поділити на: а) психологічні, що охоплюють особливості правосвідомості громадян; б) нормативні, які характеризують зміст норми права; в) соціальні, що відображають стан навколишнього середо-

вища; г) соціально-правовий механізм стимулювання правомірної поведінки; д) негативні санкції; ж) юридичне просвітництво; з) національну державну ідеологію та інші.

У свою чергу, ступені правомірності поведінки можна поділити на формальні, змістовні та загальні.

До формальних належать, насамперед, ті ступені, які будуються на простому співвідношенні (порівнянні, зіставленні, ідентифікації) конкретних дій або поведінки з існуючими нормами, вимогами, судженнями, а поведінки – з існуючим позитивним правом. Це власне юридичні ступені, що спираються на нормативістське праворозуміння. Згідно із ними, правомірна поведінка є сполучною ланкою між правовою нормою і тим соціальним ефектом, на досягнення якого розрахована ця норма. Вона – результат здійснення в житті вимог режиму законності, а сукупність усіх правомірних дій є втіленням правопорядку.

На противагу формальним, змістовні критерії правомірності містяться «всередині» суб'єкта та визначаються його конкретним якісним соціально-духовним станом. Говорячи про змістовні критерії правомірності, ми входимо у сферу прав людини, її свідомості, правової відповідальності, переконаності.

Формальні критерії загалом пов'язані з «буквою» закону. Вони артикульовані, тобто документовані, узгоджені, встановлені суспільством, а тому і більш однозначні у ставленні до конкретної поведінки. Змістовні ж критерії пов'язані з «духом» закону; вони – вираз глибинних правових підстав життя людей, природи правового буття і правових якостей людини. А «дух» права, як відомо, вище «букви».

Загальні ступені правомірності поведінки виражають у загальному вигляді правосвідомість всього народу, яка охоплює формальні і змістовні критерії, тобто і букву закону, і його дух, а отже, мають подвійне значення для формування правомірності поведінки.

Логічним видається питання виділення причин нестабільності правомірної поведінки:

1. Економічні – низький рівень життя, невпевненість у завтрашньому дні, економічна нестабільність.

2. Соціальні – нерегулярна оплата праці, підвищення плати за комунальні послуги, низький рівень соціального забезпечення, якими держава свідомо або несвідомо провокує нестабільність правомірної поведінки.

3. Політичні – труднощі формування політичної системи українського суспільства виявили невідповідність демократичних громадських сил до швидких історичних перетворень. Це призвело до політичної хиткості суспільства, яка спричинила і нестабільність правомірної поведінки громадян.

4. Ідеологічні – знецінення колишніх ідеалів, низький рівень правосвідомості як наслідок руйнування системи правового виховання, що існувала раніше, і лише започатковане формування нової.

5. Юридичні: а) в галузі правотворчості – відсутність послідовності, логічності в прийнятих законах і підзаконних актах, їх суперечливість підривають віру в якість законів, служать підставою для правового нігілізму; б) в галузі правоохоронної діяльності – слабе розкриття злочинності, корумпованість створюють умови для можливості обійти закон, породжують хиткість правомірної поведінки⁵.

6. Міжнародні – події на міжнародній арені завжди впливали і будуть впливати на внутрішню політику, економіку, право та інші суспільні відносини будь-якої країни світу. Економічна нестабільність у світі, пов'язана з падінням курсу долара, і міжнародні суперечки, що зумовлені різною політичною спрямованістю держав, призводять до переоцінки загальнолюдських цінностей і внаслідок цього відбувається зміна ставлення до інших людей, їх прав і свобод, до права і держави в цілому. За таких обставин висновок не завжди свідчить на користь вибору, з багатьох інших можливостей, саме правомірного варіанта поведінки.

7. Інформаційні – низький рівень правової культури, несвоєчасне надходження інформації в маси, криза моралі, яка характеризується егоїзмом, байдужістю до інших людей, соціальною і правовою апатією, що стало нормою життя для багатьох співгромадян (як наслідок, відмова брати участь у громадському та політичному житті країни).

Таким чином, приходимо до висновку, що вивчення правомірної поведінки як юридичної форми соціальної діяльності обов'язково приводить до співвідношення з нормами права, правовідносинами, юридичними фактами, правопорядком, законністю. Тобто, досліджувана категорія об'єднує елементи механізму правового регулювання.

Важливою умовою сьогодення є визначення спектрів умов і стимулів, при яких правомірна поведінка особистості буде звичною, стабільною, адекватною не тільки суспільним вимогам, але й існуючим культурним і ціннісним орієнтирам, що детермінуються не тільки зовнішніми впливами, а й внутрішніми факторами правового, ідейно-морального та політичного характеру.

1. *Хлистова Н. Б.* Кримінологічне значення правомірної поведінки у запобіганні злочинності / Н. Б. Хлистова // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць / Одеська нац. юрид. акад. – Одеса : Юрид. літ., 2010. – Вип. 55. – С. 532.
2. *Кирилюк Т. Ю.* Правомірна поведінка як результат виховання особи / Т. Ю. Кирилюк // Часопис Київського університету права. – 2008. – № 3. – С. 53.
3. *Голубовський В. Є.* Правомірна поведінка : теоретико-методологічний аспект дослідження / В. Є. Голубовський // Часопис Київського університету права. – 2012 – № 1. – С. 69.
4. *Романова А.* Правомірна поведінка як умова самоствердження людини / А. Романова // Юридичний вісник. – 2014. – № 6. – С. 94.
5. *Капітанська С. А.* Роль правомірної поведінки в процесі реалізації громадянами суб'єктивних прав та виконання юридичних обов'язків / С. А. Капітанська // Вісн. Хмельн. ін-ту регіонального управл. і права: зб. наук. праць. – Хмельницький, 2002. – Спецвип. №1. – С. 19.

Polonka Ivanna. The role of legal behavior: the foundation of theoretic ontological understanding

The article deals with the urgent issue of the role of legal behavior. Its characteristics in theoretical and ontological context have been analyzed. The necessity of the research of legal behavior has been mentioned. The factors of impact on legal behavior (objective, subjective and transient)

have been displayed. The factors that influence the formation of legal behavior and the degree of legitimacy of behavior have been studied. The reasons of instability of legal behavior have been determined.

The role of lawful behavior is quite various and it's present in the next spheres of social life:

Wholenational role of lawful behavior is characterized by defining the development directions of the nation and the state, main moral and religious values on which society must be oriented in it's progress;

Economical role of lawful behavior expresses enough general status of state economy and welfare of citizens, prosperity and economic literacy and the desire to take responsibility for their actions;

Political role of lawful behavior is caused by a number of factors;

Social role of lawful behavior is characterized by satisfaction of national needs, interests and ambitions of subjects of behavior - citizens, public organizations, state enterprises and institutions;

Psychological role of lawful behavior caused with helpful deeds for society and those who do not prevent the development of the state, they are controlled by the will and conscience. That is, lawful behavior is under control of the mind and will of the person;

Ethical and axiological role of lawful behavior expresses its value for the state and society (that is, the activity of citizens is predictable aimed at the right and helpful way, and behavior at all is planned and expected) and to any person who for itself defines the limits of lawful behavior, in accordance with morality, ethics, religion;

Criminological role of lawful behavior is characterized by opposition to "background" phenomena of crime (drug addiction and alcoholism), the creation of private rehabilitation centers and spreading of propaganda in schools, media, prisons and other places;

Creating of sport clubs, leisure centers and other institutions;

Combating the spread of criminal subculture among minors and young people;

Distribution of volunteerism, popular in today's society means of encouragement of a healthy lifestyle, charity, charitable behavior, sporting achievements, promotion of active and healthy recreation.

The causes of instability of lawful behavior are highlighted. Those are economical, social, political, ideological and legal:

A) in sphere of law-making – the lack of sequence and consistency in the adopted laws and regulations, their contradictory destroys the faith in the quality of laws and are the basis for legal nihilism;

B) in sphere of law enforcement – weak disclosure of crimes and corruption create conditions to be able to evade the law, generates the instability of lawful behavior; international, news.

Studying of lawful behavior as a legal form of social activity necessarily leads to the ratio of the rule of law, legal relations, legal facts, order and legality. That is, this category combines elements of the mechanism of legal regulation.

Key words: legal behavior, the role of legal behavior, factors of impact on legal behavior, degree of legitimacy of behavior, justification.

УДК 811.161.2:001.4:34

А. М. НЕЛЮБА

АНТИЮРИДИЧНИЙ СЛОВНИК: РЕГЛАМЕНТАЦІЯ МОВНОГО ЕТИКЕТУ В ЗАКОНАХ

Мова сучасного українського права має ознаки суржика і жаргону; не є в цьому винятком правнич термінологія і номенклатура права. Один зі шляхів подолання такого стану – інвентаризація й кодифікація правничої термінології. Завданням цієї статті є опублічення фрагментів Антиюрідичного словника як одного з можливих практичних способів (шляхів) утілення термінологічної інвентаризації й кодифікації. Для наочності обрано зразки мовного етикету звертання, які віднедавна стали складником правничої номенклатури – закріплені тим чи тим законом у статусі правової

© Нелюба Анатолій Миколайович – доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри української мови Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна